

Hegedűs Ernő¹

**KÉTSZÁZ ÉVE SZÜLETETT GÖRGEY ARTÚR
ALTÁBORNAGY A HADVEZÉR, HADERŐSZERVEZŐ,
KATONAI-MŰSZAKI SZAKEMBER ÉS
VEGYÉSZKUTATÓ, A 170 ÉVES HONVÉDSÉG EGYIK
ALAPÍTÓJA**

II. rész

DOI: 10.30583/2018/3-4/213

Összefoglalás

A 2018-as évben ünnepli Magyarország Görgey Artúr (1818-1916), az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc főparancsnoka születésének 200. évfordulóját. Görgey, miután elhagyta a haderő kötelékét, a prágai egyetemen tanult kémiát 1845-1848 között. Disszertációját a kókuszolaj zsírsavaiból írta és publikálta le a bécsi Akadémiai Közlemények hasábjain. Ezután Görgey hazája első hívó szavára ismét katonának állt.

Kulcsszavak: Magyar Honvédség, katonai vezető, hadtudomány, kémia, logisztika, 170 éves a Honvédség

Abstract

This year 2018 has seen Hungary to celebrate the 200th anniversary of birth of Artúr Görgey (1818-1916), the commander of Hungarian Revolution and War of Independence in 1848-1849.

He, after leaving the army, graduated from chemistry at the University of Prague in years 1845 through 1848. His dissertation on examination of fatty acids of coconut oil had been published in the Report of Vienna Academy of Sciences. Görgey had volunteered for the defence of his fatherland was first call sent.

Keywords: Hungarian Defence Forces, military leader, military science, chemistry, logistics, 170th anniversary of HDF

¹ Mérnök őrnagy, MH LK Kutatás-Fejlesztési, Tudományos és Szabványosítási Osztály/Nemzeti Közzolgálati Egyetem KMDI/National University of Public Service KMDI.

E-mail: hegedus.erno@hm.gov.hu, Orcid azonosító: 0000-0001-8457-5044

5. Görgey viszonya a politikával: Kapcsolata Kossuth Lajossal, tevékenysége a szabadságharc után, Kossuth árulással kapcsolatos vádja és az „árulás-elmélet” utóélete napjainkig

5.1. A hadvezér és a politikus ellentéte

Görgey katonai tevékenységét folyamatosan hátráltatta, hogy Kossuth Lajos kormányzó direkt módon beavatkozott a hadvezetésbe, illetve hol kinevezte, hol leváltotta Görgeyt a főparancsnoki beosztásból. Emellett politikai kérdésekben sem értettek egyet.

5.1.1. Az 1848. januári haditanács

1848. november 1-jén, Móga lemondása után, **Görgey lett a feldunai hadsereg fővezére**. A Schwechat-nál megvert és Köpcsénybe visszavonult sereget Győrnél kívánta összevonni, átszervezni és pihentetni, de Kossuth kívánságára határvédelemre rendezkedett be. Az osztrák hadsereg decemberi előrenyomulása elől fokozatosan visszavonult a főváros felé.

A Schwechat-nál elszenvedett vereség után, az általános visszavonulás során Kossuth - az Országos Honvédelmi Bizottmány (OHB) elnökeként - ellentmondásos parancsokkal bombázta tábornokait, hol kitérésre, hol ellenállásra bízta őket. 1848. december 30-án Perczel Mór serege Mórnál csatát veszített, és ezzel elveszett a főváros védelmének minden lehetősége is.

December 31-én Görgey levélben utasítást kapott Kossuthtól, hogy csapatait a Buda előtti első védelmi vonalba vonja össze, vállaljon csatát, de gondoljon a sereg megmentésére és Buda-Pest kímélésére is. *A Promontoron² tartózkodó Görgey annyira felháborodott a katonai szempontokat figyelmen kívül hagyó, a vezér meghallgatása nélkül hozott végzésen, hogy másnap Pestre ment.* Kossuthot már nem találta ott, ezért a hadügyminiszter helyettesének (Vetter tábornok) elnökletével haditanácsot tartott az említett végzés katonai felülbíráására. 1849. január 2-án a haditanács hatálytalanította Kossuth parancsát, és a Görgey által javasolt, Kossuthéval ellentétes haditer-

² Budafok nagyközség neve 1886 előtt (a szerkesztő megjegyzése)

vet fogadta el.³ Mindez ellentétek melegágya lett a kormányzó és a hadvezér között.

5.1.2. A váci nyilatkozat

1849 januárjában **a császárhű, pontosabban esküjükhöz hű tisztek tömeges kilépése válsággal fenyegette a hadsereget.** 1848. december közepétől 1849. január első harmadáig hét tábornok és ötvenhat törzstiszt, valamint közel negyven nemzetőrségi törzstiszt, vagyis *a honvédsereg és a nemzetőrség akkori parancsnoki karának közel egyharmad része távozott!* A régi császári tisztek jelentős része lemondott ekkor, és elhagyta a sereget. Ilyen körülmények között Görgey Kossuth támadásra irányuló irreális tervét (parancsát) nem hajtotta, nem is hajthatta végre. Ehelyett gondoskodott egy, a haderő újjászervezését lehetővé tevő defenzív haditervről. Hogy elejét vegye a további felbomlásnak, **1849. január 5-én Vácott kiáltványt intézett a hadsereghez.** A nyilatkozatban kijelentette, hogy az áprilisi törvények híve, **a Honvédelmi Bizottmánytól nem fogad el utasításokat, csak a törvényes hadügyminisztertől,** s csak akkor teszi le a fegyvert, ha az ellenség elismeri az alkotmányt **és a tiszti-kart nem bünteti.** Így ír visszaemlékezéseiben indokairól: „A magyar nemzeti fölkelés ... *tisztán monarchikus és alkotmányos szellemű volt,* és ereje éppen ebben rejlett, mert egyedül ennek a körülménynek köszönhetette a rendes katonaság támogatását. Általában Magyarországot 1848-ban csakis monarchikus alapon volt lehetséges fölkelésre bírni.”⁴ Görgey kiáltványában kijelentette, hogy a feldunai hadsereg ragaszkodik az V. Ferdinánd által szentesített, 1848-as törvényekhez, és ellenzi ezek túllépését. *Sokak szerint Görgey tábornok váci nyilatkozatában lényegében megtagadta az engedelmességet Kossuthnak.* Emellett a váci nyilatkozat határozott állásfoglalás volt a függetlenségi, köztársasági törekvésekkel szemben. Azonban a nyilatkozat kiadása után a hadtest és a haderő tisztikarának bomlása kétségtelenül megállt. A kiáltvány célja az volt, hogy az ingadozó tiszteket visszaszerezze a fel-dunai hadsereg számára, és ezt Görgey el is érte. A nyilatkozatnak egyetlen – bár annál fontosabb – negatív következménye volt: Kossuth a róla érkező hírek hatására szánta el magát arra, hogy az összpontosítandó fősereg parancsnokává Henryk Dembiński altábornagyot nevezi ki, *Kossuth Görgey iránti bi-*

³ A terv szerint Perczel hadserege a Tiszántúlt és Debrecenét védi, míg Görgey, maga után vonva az ellenség fő erőit, a Felvidék felé veszi az irányt, és Lipótvár felmentése után a hadügyminiszter utasítása szerint a Hernád völgyében egyesül a felső-tiszai hadsereggel.

⁴ Görgey A.: i. m.

zalma ugyanis megrendült, amiért nem az Országos Honvédelmi Bizottmánynak, hanem a felelős magyar kormány hadügyminiszterének kívánt engedelmeskedni. Ugyanakkor szakmailag igazolja Görgeyt, hogy végül sikerrel vívta meg a Kossuth terveivel ellentétes felvidéki hadműveletet. A nyilatkozat kiadása után ugyanis nem nyugatra tört, hanem - hogy biztosítsa seregét, s béketárgyalásokra kényszerítse az ellenséget - északra, a bányavárosokba nyomult.

5.1.3. A tiszafüredi zendülés

Görgey sikeres téli hadjáratát, felvidéki hadmozdulatait követően Kossuth tehát Henryk Dembiński lengyel származású forradalmárt nevezte ki fővezérnek, aki ezután – katonai ismeretek hiányában – elveszítette a **kápolnai csatát**. Dembiński dilettantizmusa jelentős, egyúttal felesleges veszteségeket okozott Kápolnánál a honvédségnek előerőben és anyagban egyaránt. Bár Windisch-Grätz túlértékelte győzelmét, *a kápolnai csatavesztés egy időre valóban megakasztotta a magyar hadvezetés támadó fellépését*. Emellett **ez a vereség váltotta ki az olmtzi alkotmány kibocsátását, amely jelentős magyar politikai vereségnek könyvelhető el. Továbbá a kápolnai vereség idézte elő a tisztikarban a „tiszafüredi zendülést”**. A Klapka-hadtest tisztikarából kiinduló lázongás lecsillapítására Szemere Bertalan Dembińskit elmozdította parancsnoki tisztségéből, és **Görgeyt nevezte ki fővezérnek**. *Kossuth a zendülés hírére Tiszafüredre utazott, hogy Görgeyt főbe lövesse, később elállt ettől a tervétől*. Görgeyt azonban nem hagyta meg fővezérnek, helyette március 8-án Vetter Antal tábornokot nevezte ki.

5.1.4. A függetlenségi nyilatkozat

Görgey áprilisban döntő győzelemre vezette a tavaszi hadjáratot. A politika eközben – dacára Görgey sorozatos katonai sikereinek – következetesen rossz irányba haladt. Néhány nappal a döntő isaszegi győzelem és a váci diadal után, április 14-én *Kossuth - a debreceni nagytemplomban feltüzelt tömeg segítségével - kimondatta a Habsburg-ház trónfosztását*. A győztes szabadságharc mellett egy közársasági-jakobinus irányba haladó forradalom zajlott, amely jelentős külpolitikai visszatetszést és belső megosztottságot eredményezett. Az ekkor kibocsátott, Kossuth által megfogalmazott **Függetlenségi nyilatkozat**, amely április 19-én írásban is formába öntetett, a széles nyilvánosság számára közzétett dokumentum volt, amely *kinyilvánította a Habsburg-ház trónfosztását (detronizáció)* és Magyarország függetlenségét, honvédő szabadságharcban visszanyert szuverén

államiságát. Az államforma kérdését olyan módon hagyta nyitva ez a dokumentum, hogy érzékeltette a királyság intézményétől való elfordulás jövőbeni bekövetkeztét. Erre utalt látványos módon, hogy az 1849. április 14-i trónfosztást, illetve a Függetlenségi nyilatkozat április 19-iki közzétételét követően tértek át a címerhasználatban a köztársasági címerre, amelyen már nem ábrázolták a Magyar Szent Koronát. Mindez jelentős politikai feszültségeket keltett a magyar elitben, illetve az arisztokrata származású tisztikarban. A külföldi fegyverszállítások a köztársasági fordulat hírére szintén elakadtak, a tisztikar lázongott, a polgári ellenzék (Békepárt) ellentámadásra készült. Feloldhatatlan politikai ellentétek alakultak ki, a magyar országgyűlési képviselők többségi akarata ellenére teljesen ellehetetlenült az osztrákokkal való tárgyalás esélye, amely osztrák oldalról végül elvezetett az orosz katonai segítség kéréséhez. Végző soron a Kossuth által megfogalmazott – jelentős politikai ballépésnek nevezhető, köztársasági szellemiségű – Függetlenségi Nyilatkozat kiadása teremtett a cárnak jogalapot a beavatkozásra. A Nyilatkozat elfogadását a hadsereg tisztikara sem fogadta jól, több tiszt nyíltan kikelt ellene. Görgey Artúr tábornok is ellene foglalt állást, amely tovább mélyítette a közte és Kossuth közti ellentétet. Görgey még április 7-én találkozott Kossuthal, és „le akarta beszélni Kossuthot a függetlenség kimondásáról, de Kossuth nem hallgatott a tanácsára. Kettőjük viszonyában ezt tekinti választóvonalnak, itt váltak szét végképp útjaik.”⁵ A 90 éves Görgey így emlékezett a nyilatkozatra: „Nagyon nehéz helyzetbe sodort bennünket ez a Függetlenségi Nyilatkozat. A háborút vég nélkülivé hosszabbította, sokat az elvű tisztek közül lemondásra kényszerített, leértünk a törvényesség útjáról.”⁶ Összességében már a Liptai Ervin által szerkesztett „Magyarország hadtörténete” című kétkötetes monográfia is úgy fogalmazott 1985-ben, hogy „Egyre nyilvánvalóbbá vált: a Függetlenségi Nyilatkozat elhibázott lépés volt. A nyugat-európai nagyhatalmak várt elismerését nem hozta meg.”⁷

Ugyanakkor Görgey a hadsereg-főparancsnokság mellett átvette a hadügyminisztérium igazgatását is. Görgey, mint hadügyminiszter szerepe jelentős lehetett volna a nem alkotmányos eszközökkel életbe léptetett Függetlenségi Nyilatkozattal szembeni ellenállás során. **„Az országgyűlésen a Békepárt a Függetlenségi Nyilatkozat visz-**

⁵ Hermann Róbert (szerk.): Görgei Artúr válogatott írásai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. 25. o.

⁶ Hermann Róbert: Aggházy Kamil visszaemlékezése Görgei Artúrra. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 16. szám. 136.o.

⁷ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985. I. köt. 526. o.

szavonatasára készült, s erre hathatós szövetségesnek látszott az új hadügyminiszter. A május 31-én Debrecenbe érkező **Görgey még aznap tanácskozást tartott a Békepárt vezetőivel, és felajánlotta a katonai hatalomátvételt**. A vezetők azonban visszaretentek az esetleges polgárháborútól, hiszen a honvédsereg nagyobb része, nem beszélve az ország népéről, kétségtelenül Kossuthot támogatta volna.”⁸

Görgey hadügyminisztersége egyes vélemények szerint Kossuth kísérlete volt a tábornok eltávolítására a tisztikartól. 1849. július 1-én Kossuth leváltotta Görgeyt a fővezérségről és a fővárosba rendelte, hogy vegye át a hadügyminisztérium vezetését. Az új fővezér Mészáros Lázár lett. Július 4-én Görgey a kormányhoz írt levelében lemondott a hadügyminiszterségről és bejelentette, hogy a hadseregnél kíván maradni. Ugyanezen a napon a fel-dunai hadsereg memorandumban kérte Kossuth Lajos kormányzót, hogy hagyják meg Görgeyt a hadsereg élén.

5.2. Görgey tevékenysége a szabadságharc után az emigrációban

Görgeyt a szabadságharc bukását követően Ausztriába internálták, ahol 1849. szeptember 11. – 1867. november 3. között az ausztriai Klagenfurtban internáltként élt. Klagenfurtban élt egyik prágai diáktársa, Theodor Moro gyáros, kinek gépszerkesztő műhelyében egy éves gyakorlati tanfolyamot végzett. Ezt követően próbált vegyészként elhelyezkedni a klagenfurti vasgyárban. Munkát próbált vállalni a városi fagáz-világítás bevezetésénél is, de mindkét esetben elutasítják kérelmét. Egy szeszégető gyárból is rövid időn belül elbocsátják. Mint vállalkozó, a karintiai sárga-ólom ásványból molibdén előállítására ipari üzemet tervez, de tőkéje hiányzik, kölcsönt nem kaphat. Ezután rövid ideig a klagenfurti iparegyesület titkára volt —vegytanból még nyilvános előadást is tartott. De egy Bécsből jött utasításra itt is megszüntették állását. Majd az 1854-ben létesült városi technikai tanoda kémia tanári székét pályázta meg sikertelenül. Ugyanígy járt a klagenfurti reáliskola megüresedett vegytani tanárságával is. Miután látta, hogy hivatali és közalkalmazotti pályán nem dolgozhat, önálló vállalkozásba kezdett. A környék bányái mellett heverő ún. ólom-pát érceket akarta kémiai és technikai úton feldolgozva értékesíteni. Megfelelő munka után örömmel írta fivérének, hogy „olyan eddigelé ismer-

⁸ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985 I. köt. 526. o.

retlen és olcsó módszernek voltam birtokában, mellyel vegytanilag tiszta molibdán-savat állítottam elő". Tervét megvalósítani nem tudta, mert a privát ólombánya részvényes tulajdonosait nem tudta rávenni ennek az ércnek a szállítására. A Karintiában bőséges sárga-ólom ásványból molibdént előállító vállalat létesítéséhez pedig sem tőkéje, sem hitele nem volt. Ilyen körülmények között végül kénytelen volt elfogadni az osztrák kormány sovány kegydíját.

5.3. Kossuth árulással kapcsolatos vádjának bukása a Klapka-memorandum kiadásakor

1849. szeptember 11-én írta meg Kossuth híres vidini levelét, amelyben – alaptalanul – árulónak nevezte Görgeyt. A levél, illetve a feltétel nélküli fegyverletétel és életének megkímélése miatt Görgey Artúrt mintegy másfél évtizedig árulóként tartotta számon a magyar közvélemény. Görgey klagenfurti száműzetése első éveiben megírta „Mein Leben und Wirken in Ungarn in den Jahren 1848 und 1849” című könyvét, német nyelven megjelentette kétkötetes emlékiratait, melyben — Kossuth vidini levelére és egyéb vádakra válaszolva — kifejtette álláspontját, és felvázolta a szabadságharc katonai és politikai eseményeit, ahogyan ő látta. A kétkötetes munkát a neves Brockhaus-cég 1852-ben öt ország 5 városában (Lipcsében, Londonban, New Yorkban, Torinóban és Stockholmban) német, angol, olasz és svéd nyelven kiadta. 1852-ben adta ki Lipcsében német nyelvű, kétkötetes emlékiratát, de az osztrák hatóságok elkobozták a birodalom területére jutott példányokat. (Magyarországon csak 1911-ben adták ki magyar fordításban.) Csak 1867-ben jelent meg Pesten Gazdátlan levelek című, magyar nyelvű írása a világosi fegyverletétel körülményeiről.

Görgey csak 1867-ben, a kiegyezés után térhetett vissza Magyarországra. Fivére és a rokonság segítségével ideig-óráig alkalmazták; a Lánchíd Rt.-nél titkár, majd a Pesti téglagyár és köszénbányánál intéző igazgató volt, a választmányi tagok azonban — politikai nyomásra — beavatkoztak, ezért leköszönt állásáról (1868). Utána Erdélybe ment, ahol Segesvár mellett vasúti alagutat épített. Amikor az alagút elkészült, egy bécsi bank erdélyi birtokát kezelte, a pozsonyi vasúti alagút fúrásánál pedig mint földmunkás csapatvezető dolgozott.

Az 1868-ban alapított magyar Honvédség felállításakor **katonai tanácsadóként, katonai szakértőként** vették igénybe szaktudását. Habár Görgey Artúrt már nem vették aktív állományba, unokaöccse,

görgői és toporczi Görgey Kornél (1819 – 1897) altábornagy, a főrendiház örökös tagja, a Magyar Honvédség kötelékében szolgált.

1867-ben Görgey két **memorandumot** írt Deák Ferenchez, hogy előkészítsen egy törvényjavaslatot a „Magyar véderő szervezéséről”. „A memorandum ... Kétségkívül az egyik alapját képezte a kiegyezés kapcsán folyó katonai tárgyalások során az Andrássy Gyula által képviselt magyar álláspontnak.”⁹ Görgey így – a szabadságharc hadereje mellett – az 1868-as magyar haderő-szervezetnek is egyik alapítója.

1884-ben Klapka György és 230 törzstiszt, illetve tábornok egy rehabilitációs írást bocsátott ki és írt alá, amelyben nem tekintik Görgeyt hazaárulónak. Katona Tamás történész szavaival „**az árulási vádról kiderült, hogy politikai manipuláció ... volt csupán,** nem a tények által megalapozott állítás. **Görgey nem a magyar szabadságharc árulója, hanem legjobb hadvezére volt. Olyan katoná, amelyet Hadik András óta, s azóta sem hordott hátán ez a föld.**”¹⁰ **A szakma tehát** – amint a szabadságharccal kapcsolatos iratanyag és visszaemlékezések értékelése ezt lehetővé tette - **rehabilitálta Görgeyt, és elvetette Kossuth alaptalan vádjait.** Görgey 1884-től a Tisza-kormánytól kapott altábornagyi nyugdíjból élt Visegrádon. 1916-ban, 98 éves korában Budapesten érte a halál. Temetésén katonák és politikusok, de a kémikusok is elkísérték utolsó útjára, amely a Nemzeti Múzeum csarnokából a Kerepesi Temető sírjába vezetett. Ezt követően „**a Horthy-korszakban ő az örök magyar katonaerény megtestesítője, valóságos kultuszt igyekeztek támasztani neki.**”¹¹ 1939-ben a Miskolczi – Mezősi: Egyetemes történelem c. gimnáziumi tankönyvben így értékelték a szabadságharc lezárultát: „*Görgey Artúr, a honvédség bálványozott hőse ... kénytelen volt Világosnál az oroszok előtt letenni a fegyvert.*”¹² Hermann Róbert is felhívja a figyelmet arra, hogy „A két világháború között **Görgey a rendszer egyik katonaeszményévé lépett elő.**”¹³

⁹ Hermann Róbert (szerk.): Görgei Artúr válogatott írásai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. 33. o.

¹⁰ Hermann Róbert Görgey Artúr élete Magyar idők, 2016.03.15.

¹¹ Interjú Katona Tamással. In.: Görgey: egy mítosz vége.

http://hvg.hu/velemeney/20090315_gorgey_arulo

¹² Dr. Miskolczi István– Dr. Mezősi Károly: Egyetemes történelem II. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 1939. 66. o.

¹³ Hermann Róbert: Görgey Artúr, a hadvezér. Hadtörténelmi közlemények, 1999. évi 112. évf. 1. sz. 2. o.

5.4. Az „árulás-elmélet” újraélesztése a „tábornokok perében” és az áruló-koncepció utóélete napjainkig

Görgey, mint „áruló tábornok”, a II. világháború utáni időszakban tűnik fel ismét, a szabadságharc százéves évfordulóján egy, a diktatúra által mesterségesen létrehozott politikai koncepció részeként. *A hatalom ekkor Kossuth forradalmiságát és kiválóságát kívánta hangsúlyozni.* Glatz Ferenc akadémikus rámutatott arra, hogy „az ötvenes években - a Kossuth-kultusz megerősítése mellett – politikai okokból ismét előtérbe került a **Görgey árulásáról szóló tévtan**”.¹⁴ Katona Tamás történész szerint „1945 után a kommunisták visszatértek a nemzeti romantikához, amelynek lényege az, hogy Kossuth kiváló ember volt, majdnem olyan kitűnő, mint Rákosi, és *bár Kossuth kiváló politikus volt, de nem számolt le a „belső ellenséggel”.* **Ha bezzeg Görgeyt kivégezteti, akkor megnyertük volna a szabadságharcot.**”¹⁵ Hermann Róbert szerint: **„A történetírásban 1948-49-ben a sztálini történeti koncepció hazai képviselői (Révai József, Andics Erzsébet) vették át a hatalmat. E koncepció képviselői a belső árulók elleni harcot hirdették, s ennek megfelelően az árulókat nemcsak a jelenben, de a múltban is meg kellett keresni.** A korszak főideológusa, Révai József Görgey szerepére vonatkozó nézeteiben ... felfedezhetők a sztálini koncepció egyes jegyei ... Ez a koncepció - főleg **Görgey szerepének megítélésében** - egyenes **történelemhamisításhoz** vezetett.”¹⁶ Kossuth születésének 150. évfordulóján Andics megfogalmazta: a szabadsághős keményen fellépett a belső árulók ellen. A Szabad Nép 1952. szeptember 19-i vezércikke szerint viszont Kossuth legnagyobb hibája, hogy „nem küzdött teljes következetességgel a belső bitangok ellen, hogy nem folytatott elég határozott harcot az **áruló Görgeyvel és általában a honvédsereg tisztikarának azzal a részével szemben, amely csak ingadozva harcolt,** mert jobban félt a néptől, mint a külföldi ellenségtől”. Az ötvenes évek elején bemutatott két Illyés Gyula-drámában, az Ozorai példában és a Fáklyalángban Görgey személye egyértelműen negatív. A Kossuth Emlékkönyvben, amely 1952-ben látott napvilágot, Andics Erzsébet „Kossuth harca az árulók és megalkuvók ellen” címen írt tanulmányt, amely aztán több változatban is napvilágot látott. Ebben egyértelműen ellenforradalmi erőnek minősítette az ún. békepártot, és természetesen vele együtt Görgeyt. Összességében –

¹⁴ Glatz Ferenc Egy vödör víz, avagy találkozásaim az árulókkal. História 1985. évi 1. szám

¹⁵ Interjú Katona Tamással. In.: Görgey: egy mítosz vége.
http://hvg.hu/velemeney/20090315_gorgey_arulo

¹⁶ Hermann Róbert: Görgey Artúr. Rubicon, 2018. évi 1. szám 30-31. o.

ahogyan arra Hermann Róbert is rámutat - „az 1945 - pontosabban 1948 - utáni új korszakban **Görgeyből megint a forradalom és szabadságharc árulója lett az oktatásban és a történeti irodalomban...** (pl.) a felfogás hívei megrótták a tábornokot azért, mert igyekezett megszabadulni a fél-reguláris csapatoktól, nem bízott a népfelkelés erőiben (stb.).”¹⁷

A leginkább illetékes helyen, a hadtörténeti szakirodalomban a vádat Görgey ellen a „Ludovikás” Sólyom László altábornaggyal, a Hadiakadémia korábbi parancsnokával, 1948-tól a Magyar Honvédség vezérkari főnökével fogalmaztatták meg a Magyar Honvéd folyóirat hasábjain.¹⁸ **Sólyom László** (1908–1950) altábornagy (posztumusz vezérezredes) katonai reáliskolát végzett 1923-1927 között, majd a Ludovikán tanult tovább. 1931-ben tüzér hadnaggyá avatták. Sikeresen felvételizett a Hadiakadémiára, ahol 1939-ben végzett. 1941-ben „megromlott egészségi állapotára” hivatkozva századosként kérte a nyugállományba helyezését. 1944-es reaktiválásáig az Egyesült Izóban dolgozott. Habár 1944-ben reaktiválták a német megszállás-kor, a további szolgálatot megtagadta, így katonaszökevény lett. Támogatta az ellenállási mozgalmat, ezért 1945-ben az Ideiglenes Nemzeti Kormány megbízta a Budapesti Rendőr-főkapitányság vezetésével. Később 1946. május 12-vel visszatért a hadseregbe. Először főcsoportfőnökként szolgált, majd újraindította a Hadiakadémiát. 1948-tól a Magyar Honvédség vezérkari főnöke altábornagyi rangban. 1948-1950 között a Magyar Honvédség Vezérkari Főnöke.

1949 márciusában vette át a Magyar Történelmi Társulat elnökségét Andics Erzsébet. Felkérték Sólyom László altábornagyot, hogy 1848/49 témájával foglalkozzék. Ezt ő el is kezdte a Honvéd című lapban. Sólyom – a korábban Ludovika akadémiát végzett tiszt – szembefordulva a szakma háború előtti álláspontjával, az új politikai irányzat nyomásának engedve, azt kiszolgálva, így írt Görgeyről és az arisztokrata tisztikarról:

„Görgey csak érvényesülése szempontjából nézi az embereket és a dolgokat. Ha valaki útjában áll, eltiporja, még ha az ügy kárára is van, a méltatlant pedig felemeli, ha saját érvényesülése ezt úgy kívánja ... A Görgey szerepe körül lefolytatott százéves szépítgetés és hazudozás a kapitulánsoknak, a kiegyezőknek, a forradalom

¹⁷ Hermann Róbert: Görgey Artúr, a hadvezér. Hadtörténelmi közlemények, 1999. évi 112. évf. 1. sz. 2. o.

¹⁸ Sólyom László: A váci nyilatkozat. Honvéd katonai folyóirat, 1948. 3. évf. 8-9. szám, 36-49. o.

gyűlölőinek műve volt ... Görgey hadteste a kormányellenes hangulatnak valóságos központjává vált ... Görgey a forradalom politikai vezetését boroshordóról szónokló demagógiával azonosítja, **a Fel-dunai sereg gyáva és reakciós tisztikarát pedig a nemzeti ügy hivatott bajnokaivá tolja fel.....**Azzal, hogy seregében **a szakszerűséget a politikai megbízhatóság elé helyezi, a forradalmi elemmel szemben a császári tisztikart védi** ... Görgey a politikai vezetés tekintélyét minden eszközzel rombolja és diktatúrára tör, ekkor Görgey teljes mértékben és igen élesen politizál. Politikája - legalábbis hatását tekintve – teljesen azonos a királyi zsarnok, I. Ferenc József, a főhercegi hadvezér, Windischgrätz és szövetségesük, a feudális magyar reakció népellenes, a szabadsággal és a haladással szemben álló politikájával ... *Görgey valóban diktatúrát akart, de azt nem a polgári „hatalmároknak” szánta. Valódi törekvését azonban leplezetlen öncélúsága és várható népszerűtlensége miatt nem merte nyíltan bevallani ... Egyre jobban elmérgesedett a már amúgy sem zavartalan viszony Kossuth és Görgey között Ez az ellentét nem kis mértékben okává vált a szabadságharc bukásának.*¹⁹

Egészen hihetetlen, ahogy Sólyom, a magasan kvalifikált katona hadügyi-szakmai szempontból Kossuthot Görgey elé helyezi: „**Kossuth**, aki az események valódi irányítója, nagy áttekintéssel, szárnyaló fantáziájával a hadászat terén is már az első naptól kezdve zseniális dilettánsnak mutatkozik. Egyetlen hibája, hogy néha elszakad a realitások talajáról. Ezzel szemben számtalan esetben bámulatos éleslátással mutat rá a követendő útra. **Kettőjük közül ő a született hadvezér, míg Görgey legjobb esetben is a kivitelező típusa.** A két merőben különböző szellemi alkatú egyéniség nem kiegészíti, hanem zavarja egymást. **Görgey nem képes követni Kossuth szárnyalását,** sőt az a kisebbség érzését kelti fel benne. Ez az érzéscsak fokozódik és Görgeyben nehezen elfojtott gyűlöletnek lesz okozója.”²⁰ Görgey tábornok – teljesen alaptalan – megvádolása mellett ilyen módon egy irreális Kossuth-kultusz támasztásának is tanúi lehetünk a Sólyom-tanulmányban.

Maga a váci kiáltvány is jelentős eleme a Sólyom altábornagy által megfogalmazott Görgey ellenes vádnak. „A kiáltvány nem arra készült, hogy a sereget együtt tartsa a további szabadságharcra. *Fel-*

¹⁹ Sólyom László: A váci nyilatkozat. Honvéd katonai folyóirat, 1948. 3. évf. 8-9 szám, 36-37. és 38-39. o.

²⁰ Sólyom László: A váci nyilatkozat. Honvéd katonai folyóirat, 1948. 3. évf. 8-9 szám, 39. o.

ajánlkozás volt Windischgraetz felé, gesztus a tárgyalások megindítására. A királyi hűség körmönfont igazolása arra szolgált, hogy az uralkodó felé a sereg eddigi magatartását, vagy legalábbis annak jó-hiszeműségét igazolja ... Görgey érdekei így azonosultak a császári tisztikar érdekeivel.... akasztófa-szolidaritás fejlődött ki közöttük ... *A kiáltvány nyílt pártütés, lázadás a forradalmi kormány és a forradalom ügye ellen.* Debrecenben is így értékelik, nem is hozzák nyilvánosságra, nehogy bomlasztó hatást gyakoroljon az újra szerveződő ellenállásra. **Kossuth az árulás vádját már Debrecenben kimondja** és hozzáfűzi, hogy Görgeyvel súlyos leszámolnivalója van a nemzetnek.”²¹ Az árulás vádja tehát nem az emigrációban született, hanem korábban, a Függetlenségi Nyilatkozat kikiáltása idején.

Sólyom a tanulmányát nemcsak a Honvéd újságban jelentette meg, hanem országos előadássorozat keretében népszerűsítette azt. Ugyanakkor a haderőre kifejtett hatás tekintetében mégiscsak a minden katonához eljutó Honvéd újság volt a meghatározó. A „Kossuth körök” a párt propagandaszervezetei voltak a Honvédségben, itt – a Honvéd újságban megjelent publikáció hatására – szintén zajlottak a Görgey – és a szabadságharc áruló arisztokrata tisztikara - áruló szerepével kapcsolatos kritikai viták, esetenként a Hadtörténeti Múzeum szakembereinek részvételével.²² Emellett a Magyar Történelmi Társulat egy emlékezetes ülésén, 1949. október 14-én, amely „A szabadságharc bukásának katonai okai” címet viselte, az előadó, ugyancsak Sólyom László, kifejtette, hogy aki hazaárulót véd, az természetesen maga is hazaáruló. Görgey áruló volt és szembefordult Kossuthal. Görgeyt csak a fasiszta Gömbös Gyula tartotta pozitív személyiségnek, a haladó gondolkodásúak egyöntetűen árulónak tartották. Görgey reakciós volta a jobboldali nemesi származásából egyenesen következett. „Görgey magatartása nem jelleméből, hanem osztályhelyzetéből származott, tükrözve az arisztokrácia kétarcúságát.” A magyar szabadságharc gyengéje volt, hogy Kossuth nem számolt le az áruló Görgeyvel.²³ „Görgey a nép céljaitól távol álló kalandor volt.” Sólyom mentségére legyen mondva, hogy a szintén Ludovikás Pálffy György altábornagyot egy koncepció per eredményeképpen néhány

²¹ Sólyom László: A váci nyilatkozat. Honvéd katonai folyóirat, 1948. 3. évf. 8-9 szám, 46-47. és 49. o.

²² Múltbanzés XIV/6b - A Honvéd (1946-1949)
https://www.youtube.com/watch?v=h1F6K9E4_gc

²³ Sólyom László előadása „A szabadságharc bukásának okai” címmel 1949 október 14-én a Magyar Történelmi Társulathoz

nappal korábban végezte ki az ÁVH.²⁴ Az előadást számos helyen méltatta a korabeli sajtó. Néhány nap múlva Sólyom tábornok megismételte előadását a Magyar Történelmi Társulat emlékgyűlésén.

A belső ellenségként kivégzendő áruló arisztokrata katonatisztek Görgey-cikkéből koholt koncepciójára akkor éppen nagy szüksége volt a politikának. *Ugyanis ekkor hajtották végre a magyar tiszti és tábornoki kar soraiban véghezvitt legnagyobb mészárlást, az úgynevezett „tábornokok perét”*. 1950-ben a tábornokok perében azután magát Sólyom altábornagyot – a Görgey árulását megfogalmazó katonai szakembert, vezérkari főnököt - is koncepciós perbe fogták és kivégezték. A tábornokok perében halálra ítélték, és kötél általi halállal kivégezték az 1944-es katonai ellenállás más, korábban a Horthy-hadseregben szolgáló résztvevőit is. A Néphadseregben szolgáló, a tábornokok perében *akasztással kivégzett* korábbi Ludovikás tisztek:

- Sólyom László altábornagy a honvéd vezérkar főnöke,
- Pálffy György altábornagy honvédelmi miniszterhelyettes,
- Révay Kálmán vezérőrnagy a páncélos csapatok parancsnoka,

²⁴ *Pálffy (Oesterreicher) György* (1909 – 1949.) altábornagy, honvédelmi miniszterhelyettes. A Ludovika Akadémián 1932-ben tüzér hadnagyként végzett. 1936-ban egyéves olaszországi tanulmányúton vett részt, majd megkezdte felsőfokú tiszti tanulmányait a Hadiakadémián. 1939-ben felesége származása, illetve németellenessége miatt leszerelt, és az Egyesült Izzóban helyezkedett el. 1944 őszétől az MKP Katonai Bizottságának vezetője. Komoly érdemeket szerzett a budapesti ellenállási mozgalom szervezésében és irányításában. 1946-ban a határőrséget a Pálffy György ezredes vezetésével megalakult Határőr Parancsnokság alá vonták. A Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztályának vezetője ugyancsak ő lett. 1947-ben altábornaggyá léptették elő. 1948 tavaszán honvédelmi miniszterhelyettes, a honvédség felügyelője, valamint a kiképzés irányítója lett. A korabeli politikai logika szerint egy összeesküvés katonai részvétel nélkül elképzelhetetlen lett volna, ezért a Rajk-per körüli nyomozásokat kiterjesztették Pálffyra is. A koncepciós per során a bíróság az ellene felhozott vádpontokban bűnösnek találta, és kötél általi halálra ítélte. Vádlott-társai ugyancsak halálos ítéletet kaptak. Az elítélteket 1949. szeptember 24-én, a Margit körúti katonai börtön udvarán, színpadias körülmények között akasztották fel. Az altábornagy egyenruhájáról a főfoglár dobpergés közepette tépte le a váll-lapokat, a tölgyfalombot és a sapkarózsát. A kivégzést Révay Kálmán vezérőrnagy, Pálffy György egykori barátja huszáregyenruhában, díszegység éléről vezényelte. (Őt nem sokkal később a tábornokok perében ítélték halálra.) A tárgyalásról és az ítélet végrehajtásáról „A nép áruló!” címmel film készült, melyet évekkel később az Erkel Színházban, kirendelt katonák előtt vetítettek le. Az eredeti periratokat 1957-ben bezúzták. 1963. szeptember 27-én nyert teljes rehabilitációt. 1990-ig a budapesti Balaton utca viselte a nevét.

- Beleznay István vezérőrnagy a hadtápszolgálat főnöke,
- Dr. Merényi Gusztáv orvos-vezérőrnagy egészségügyi csoportfőnök,
- Pórfy György vezérőrnagy a tüzérség parancsnoka,
- Illy Gusztáv ny. altábornagy,
- Korondi Béla tábornok,
- Németh Dezső tábornok,
- Horváth Ottó tábornok,
- Lőrincz Sándor ezredes anyagtervezési csoportfőnök,
- Vaikó György tüzér alezredes.

A kivégzettek mellett sokakat börtönöztek be ekkor 15-20 évre, illetve ítélték kényszermunkára, munkatáborra (pl.: Recsk) vagy életfogytiglanra az 1944-45-ös katonai ellenállás tagjai közül, mivel éppen a németekkel szembeni tevékenységük miatt tartották őket megbízhatatlannak az új rendszer szempontjából.

A halálbüntetésen kívüli *15-25 évre, illetve kényszermunkára vagy életfogytiglanra* elítéltek:

- Somogyi Imre vezérőrnagy,
- Dumbovich Emil vezérőrnagy,
- Kuthy László vezérezredes,
- Dr. Gömöröy Viktor vezérőrnagy,
- Bodrossy Erik ezredes,
- Dr. Aranyosi Sándor orvos-ezredes,
- Vermes Zoltán alezredes,
- Vértés László vk. ezredes (életfogytiglan),
- Solt Pál alezredes,
- Pogány Lajos őrnagy,
- Forgács Jenő százados.

Összesen 66 személyt – köztük 11 tábornokot - vettek őrizetbe és ítélték el. (A per mellékvonulataként a Magyar Néphadsereg tiszti állományából 1950 első félévében 256 főt, míg a második félévben több mint 1000 embert bocsátottak el különféle politikai vádak alap-

ján.) Rákosi Mátyás, a Magyar Kommunista Párt főtitkára egyértelműen megfogalmazta a perek okát: „Nem szeretem ezeket az ellenállókat. Ha nem voltak nekik jók a németek, miért lennének jók az oroszok?”²⁵ A tisztogatások folytatódtak: Király Béla ezredest pl. 1951-ben ítélték halálra (1956-ban szabadult).

Görgey tábornok 1948-tól ismét ellenség, áruló lett – akárcsak az arisztokrata származású, „osztályidegen” Ludovikás tisztikar. Görgey szobrát lebontották, bronzanyagát az 1950-es években a Sztálin-szobor öntéséhez használták fel. Az „áruló katonatisztek” kivégzésének célszerűségét hirdető, Magyar Honvéd újságban megjelentetett Sólyom-tanulmány tehát hasznos ideológiai eszköznek bizonyult az ötvenes évek diktatórikus politikai viszonyai között.

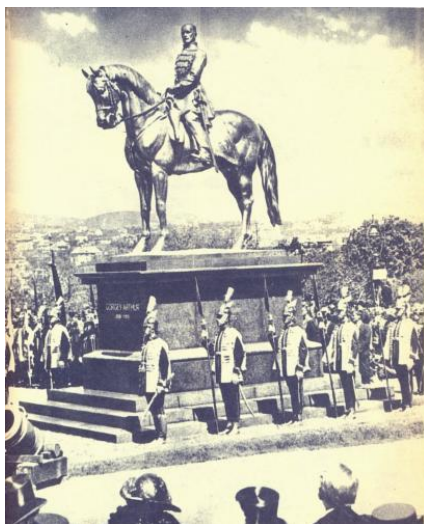
1949. március 27-én látott napvilágot az új Történelmi Társulat elnöki megnyitója. A főkérdés az új, marxista szellemben a történetírást irányítani akaró tudománypolitikai vezetés számára: leleplezni a Horthy-rendszer történetírását. A sok érv közül az egyik: 1919 után „megindult a magyar nemzet nyílt árulóinak a rehabilitálása Pálffy Jánostól és Károlyi Sándortól kezdve **Görgeiig**”.²⁶ Az ennek alapján már 1949-ben majd félszázezer példányt megért, többször is kiadott brosrában az „árulók” még a volt uralkodó osztályok voltak. A kiadványban a forradalom bukásának oka 1711-ben „a nagybirtokos arisztokrácia”, amely „Júdásként eladta hazáját és nemzetét”, 1848–49-ben szintén az arisztokrácia a felelős.²⁷ 1918–19-ben pedig „a magyar uralkodó osztályok hazaárulásáról” olvashatunk a füzetben. A Szabad Nép közli a Történelmi Társulat első őszi ülésén „a szabadságharc bukásának okairól” elhangzott előadás egyik részletét, éppen azt, amelyik Görgey Artúrral foglalkozik, **„Görgey a szabadságharc árulója”** címmel. Néhány, a szerkesztőség által kiemelt mondat: „Az árulás nem Világosnál született meg, hanem szinte végigkísérte az egész szabadságharcot.” **Görgey „Végezetül valóságos kelepcebe, csapdába vezeti seregét Világosnál,** előre megállapított területre, melyet a cári csapatok körülálltak.”²⁸

²⁵ Pütkösti Árpád: Rákosi a csúcson 1948-1953. Európa Kiadó, Budapest, 1996. 116. o.

²⁶ Glatz Ferenc Egy vödör víz, avagy találkozásaim az árulókkal. História 1985. évi 1. szám

²⁷ Glatz Ferenc Egy vödör víz, avagy találkozásaim az árulókkal. História 1985. évi 1. szám

²⁸ Glatz Ferenc Egy vödör víz, avagy találkozásaim az árulókkal. História 1985. évi 1. szám

6. számú ábra. Az eredeti Görgey szobor avatása a Magyar Királyi Testőrség részvételével. A háború után lebontották és az elnyomást szimbolizáló Sztálin-szoborba olvasztották be

1961-ben jelent meg az új Magyar Lexikon, amely azóta 11 kiadást ért meg. Ebben még mindig a következő értékítéletek olvashatók: „Görgei Artúr: - Noha az uralkodó osztályok reálpolitikusnak igyekeztek feltüntetni Kossuthtal szemben, **a haladó magyar közvélemény mindig árulónak tartotta.**”²⁹ 1964-ben Varga János „Az áruló” címmel írt Görgeyről tanulmányt a Történelmi Szemlében.³⁰ 1985-ben a Liptai Ervin által szerkesztett „Magyarország hadtörténete” című két-kötetes monográfia úgy fogalmazott a tábornokról, hogy „a magyar nemességből származó **tiszteket osztályuk kétarcúsága jellemezte** ... a radikálisok időnként felerősödő köztársasági és szociális jelszavai ellenszenvesek voltak számukra. Neveltetésük, előéletük, a császári hadseregben töltött sokéves szolgálatuk következtében **a célt a dinasztiával való kiegyezésben látták ... Görgey és hasonló felfogású tisztjei úgy vélekedtek, hogy a Habsburgokkal való kiegyezés feltétele egy erős, ütőképes magyar sereg**, melynek katonai és erkölcsi erejét bizonyítandó, újabb győzelmet kell aratnia.”³¹ A tábornok tehát egy erős hadsereggel a háta mögött kívánt tárgyalásokat folytatni az ellenféllel, és a győztes csaták eredményeit kívánta tárgyalási alapként felhasználni. Ez a kor szokásos nagyhatalmi dip-

²⁹ Új Magyar Lexikon, 1-6. kötet + Kiegészítő kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962-1980.

³⁰ Varga János: Az áruló. Történelmi Szemle, 1964. 596-613.o.;

³¹ Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985 I. köt. 471, 518, 526. o.

lomáciájára jellemző szakmai fogás volt – nem pedig árulás –, mint ahogyan azt Kossuth vagy az 1945 utáni történetírás beállította. A Liptai Ervin által szerkesztett „Magyarország hadtörténete” című műben az alábbi mondatok jellemzőek Görgey tevékenységének leírásakor: „Görgey nem volt hajlandó lemondani eredeti elgondolásairól ... Görgey nemcsak **a politikai vezetés elsőbbségét vonta újfent kétségbe**, de keresztezte a már folyamatban levő központi katonai intézkedéseket is ... A **háborút jó ideje már a saját elképzelései szerint folytató Görgey ismét a maga terveit valósította meg.**”³² Azzal vádolták tehát a tábornokot, hogy folyamatosan szembefordult a politikai vezetés utasításaival. Megjegyzendő azonban, hogy szakmailag helytelen utasításokat kiadni – a haderő harcképességének megőrzése, illetve a háborúban kitűzött valós hadászati-hadműveleti célok megvalósítása érdekében – szintén nem árulás. Ennek ellenére mintegy negyven éven keresztül, 1948-1989 között hivatalosan a „Görgey az áruló” koncepciót közvetítette a média, a történelem-oktatás és a hadtörténelem. E koncepció részleges felülvizsgálatára csak a kilencvenes évektől került sor.

6. A tábornok nevének az utókor által alkalmazott írásmódja

A tábornok nevét – a forradalom divatjának megfelelően – néhány évig nem y-nal, hanem i-vel írta. Testvére, Görgey István visszaemlékezése szerint, mivel a család többi tagja továbbra is y-nal írta a nevüket, legkésőbb 1892-től a tábornok is y-ra javította az i-t. Könyve, az „Életem és működésem Magyarországon az 1848. és 1849. években” címdalán és szerzői előszavának végén egyaránt y-al íródott már a szerző neve.

A két világháború között róla elnevezett szentendrei laktanyát Görgey névalakkal írták, ebben az időszakban egységesen az y-os írásmódot alkalmazták. Síremlékén Görgey Arthur néven szerepel, a Budai Várnegyedben felállított szobrán ugyancsak Görgey Artúr névalak van. Móricz Zsigmond 1930-as művében szintén Görgey Artúrként ismerte a tábornokot. Kosáry Domokos történész és akadémikus szintén az y-os névalakot alkalmazta „A Görgey-kérdés és története” című összefoglaló művében. 1938-ban a II. kerületben utcát neveztek

³² Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985 I. köt. 535, 540. o.

el Görgey Artúrról. 1939-ben a Miskolczi – Mezősi: Egyetemes történelem c. gimnáziumi tankönyvben a tábornok megnevezése: „Görgey Artúr.”³³ 1950-ben a Magyar Országos Levéltár y-os írásmóddal tartotta nyilván Görgey Artúr iratait.³⁴

Külföldön is y-nal írják a tábornok nevét: a prágai egyetemen elhelyezett nagyméretű emléktábláján a Görgey írásmódot alkalmazták.

Habár a névalakkal kapcsolatos vita eldöntetlen, csak kevés érv szól a forradalmi divatnak megfelelő, ötvenes években erőltetett „i” betűs írásmód alkalmazása mellett. Pusztaszeri László történész „Görgey Artúr a szabadságharcban” című könyvében már 1984-ben is y-nal írta a tábornok nevét. Az 1989 előtti szemléletet tükröző, bizonyos fokig arisztokrácia-ellenességet és forradalmiságot tükröző Görgei név-változatot az ezredforduló után már a polgári életben sem alkalmazzák: Ongán az általános iskolának 2000-ben a „Görgey Artúr Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola” nevet adományozták. Miskolcon, Vácott, Baján, Ongán, Szombathelyen, Budapesten, Pilisvörösváron, Dunavarsányban, Dunakeszin, Érsekivádkerten, Gyálon, Gyömrőn és Debrecenben Görgey Artúr utcát találunk. Csiffáry Gabriella levéltáros szintén y-t alkalmaz „Kossuth Lajos és Görgey Artúr végrendelete” című tudományos szakfolyóiratban megjelent cikkében. A „Magyar Vegyészek Arcképcsarnoka” oldalain a KFKI tudományos munkatársai szintén Görgeyként ismerik a tábornokot, akárcsak Szentgyörgyi István „A kémikus Görgey” című cikkében, amely az Orvostörténeti Közleményekben látott napvilágot 1998-ban. Görgey Gábor író szintén „Görgey” címmel alkotta meg színházi drámáját.

Tanulmányunkban ez utóbbi, a magyar tudományban az ezredforduló után lényegében elfogadottá vált legkorszerűbb szemléletű, egyúttal az eredeti családnévnek és a tábornok anyakönyvi, illetve halálozási bejegyzéséhez³⁵ igazodó, y-os névalak-felfogáshoz csatlakozunk. Tesszük ezt már csak azért is, mert a szakirodalomban és a közéletben mindig is ezt a névalakot alkalmazták döntő többségében.

³³ Dr. Miskolczi István– Dr. Mezősi Károly: Egyetemes történelem II. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 1939. 66. o.

³⁴ MOL 1210 1212 raktári szám, 420. XII. Hadügyi vonatkozású irattárak és iratok.

³⁵ Budapesti Központi Királyi Járásbíróság iratai. Peres és perendkívüli iratok. Ügytípus: hagyatéki ügy. Évszám: 1916. Ügyszám: 183834. **Görgey** Artúr görgei és toporci. Születési hely: Toporc. Születési idő: 1818. Elhalálozás ideje: 1916.05.21. Státus/foglalkozás: honvéd tábornok. Vallás: evang. Lakhely: Budapest V. Mária Valéria u. 17. Kiemelt irattípusok: Végrendelet, Hagyatéki leltár, Halálesetfelvétel.

7. Emlékezete

Visegrádon a Salamon-toronytól a Nagyvillám felé sétálva található a **Görgey-bérc emlékmű**, amelyet 1933-ban állítottak. A Magyar Királyi Honvédség Görgeyről nevezte el **szentendrei laktanyáját**. 1941-től szintén a tábornok nevét viselte az **Esztergomi M. Kir. Görgey Artúr Honvéd Műszaki Hadapródiskola**.

7. számú ábra. Szentendre, Görgey Artúr laktanya 1940-ben
(Fortepan 71381)

Tiszteletére a Budai Várban **bronz lovasszobrot** állítottak fel 1935-ben (az ötvenes években bontották el). **Az eredeti Görgey-szobor másolatát** 1997-ben a budavári Fehérvári-bástya mellett állították fel a Dísz tér közelében.

A **miskolci Görgey-szobrot** az 1950-es évek elején egy éjszaka alatt tűntették el, végül múzeumi gyűjteménybe került. Onnan helyezték a mellszobrot napjainkban vissza a köztérre, a Görgey úton álló múzeum elé.

Újpesten csak a rendszerváltást követően, 1991 óta létezik Görgey utca.

8. számú ábra. Görgey lovasszobra a Budai Várban

A Magyar Honvédség híven őrzi Görgey tábornok emlékét. **Görgey Arthúr mellszobra** 1990 óta áll a Honvédelmi Minisztérium előcsarnokában. **Másik mellszobra** a Nemzeti Közszerződési Egyetem Vegyi-, Katasztrófavédelmi és Védelmi Igazgatási tanszéken található.

9. számú ábra. Görgey tábornok bronz mellszobrának felirata győzelmeit örökíti meg: Hatvan, Tápióbicske, Isaszeg, Vác, Nagysalló, Komárom, Buda, Miskolc

A Magyar Honvédség **Görgey Artúr Vegyivédelmi Információs Központja** (MH GAVIK) szintén a nagy hadvezér és kémikus nevét viseli. Ennek rendeltetése a vegyi, biológiai és sugárhelyzetre, a katonai környezetbiztonságra vonatkozó információk gyűjtése, nyilvántartása, folyamatos elemzése, a káros következmények előrejelzése és értékelése. Emellett **Szentendrén, az MH Altiszti Akadémiának otthont adó laktanya 2012 óta ismét Görgey Artúr nevét viseli.**

10. számú ábra. Görgey tábornok rendkívül visszafogott síremléke a Kerepesi temetőben, nem messze a monumentális Kossuth-mauzóleumtól. A 70-es években még ezt is megrongálták

Görgey tábornok síremléke a Kerepesi temetőben, a jobboldali árkád sor első helyén található. A síremléket az anno **Görgey tábornok nevét viselő miskolci 13. Magyar Királyi Honvéd Gyalogezred** tisztjei állították. A Kerepesi temetőben a rendkívül visszafogott Görgey-sír nem messze áll a monumentális Kossuth-mauzóleumtól. A 70-es években még ezt a szerény sírt is megrongálták.

Összegzés

Összességében tehát milyen fajsúlyú hadvezér volt Görgey Artúr? Inkább tudós volt vagy inkább katona? Helyenként felmerül a róla szóló irodalmakban, illetve a róla készített televízió-műsorokban, hogy Görgey nem is kedvelte a katonai hivatást, inkább a tudományos kutatás vonzotta.³⁶ Ez a fajta megközelítés egyfelől vagylagos választási kényszert tükröz a katonai karrier és a tudományos tevékenység viszonyában, másfelől leginkább utólagos belelátásra épül. Hangsúlyoznunk kell, hogy a Görgey és Klapka által *a testőrtiszti szolgálat során látogatott vezérkari képzés* a legmagasabb szintű hadtudományi képzés volt a Habsburg Birodalom haderejében. Az ide felvételt nyert kevés számú tiszt a legkiválóbbak és a legmotiváltabbak közül került kiválogatásra, ők képezték a szakma csúcsát, ők váltak katonai szempontból a leginkább képzetté. Ez a képzés legalább olyan magasra emelte Görgeyt a hadtudományok területén, mint később a prágai egyetem kémia tanszéke a természettudományok tekintetében. Ilyen módon fel sem merülhet, hogy Görgey Artúr tábornok ne lett volna motivált, elkötelezett és erős hivatástudattal rendelkező katona. Megállapítható, hogy Görgey a had- és a természettudományok területén is a legmagasabb fokon képzett szakember volt. E két tudományterület művelése szorosan összefüggött, hiszen Görgey esetében katonai alapképzettségéből (utász) fakadt a kémiával kapcsolatos tanulmányok választása. A tábornok tehát vezérkari szintig vett részt katonai képzésben pályafutása korai szakaszában, emellett - *az utász szakterülethez kötődően* - a vegyészet és a kémia tudomány területén is jelentőset alkotott. Nemzetközileg elismert kémikusként a laurinsav felfedezője volt a kókuszszírban. Hermann Róbert szerint: „Görgey egyike volt a magyar hadsereg legképzettebb tisztjeinek: a tulli utászkari iskolában műszaki, a magyar nemesi testőrségben töltött évek során vezérkari képzettséget szerzett, hadapródként a gyalogos, huszártisztként a lovas szolgálat rejtelmeivel ismerkedett meg.” Logisztikai ismeretei elsősorban testőrségi szolgálata és az ott zajló vezérkari képzés során bővültek. Görgey katonai vezetői tevékenysége során is többször megnyilatkozott a haderő hadtápellátásának kérdéseivel kapcsolatban. Emellett hadiipari szervezőként és haderő-szervezőként is megállta a helyét. Görgey Artúr tábornok volt az, aki 1848-ban a szabadságukért felkelők szervezetlen tömegéből szervezett, fegyelmezett, kiképzett hadsere-

³⁶ Görgey Gábor – Dr. Hermann Róbert – Dr. Katona Csaba – Dr. Hegedűs Ernő: Görgey Artúr. Magyar Krónika, 18/25. adás 2018.06.23. 26 perc. MédiaKlikk. <https://www.mediaklikk.hu/video/magyar-kronika-1825-adas-gorgei-artur/>

get, a Magyar Honvédséget megalakította, létrehozta. Kosáry Domokos, Katona Tamás, illetve Hermann Róbert történészek munkája nyomán nyilvánvalóvá vált, hogy Görgey tábornok személyében történelmünk egyik legnagyobb hadvezérét tisztelhetjük. A korabeli honvédség győztes hadműveleteit is Görgey Artúr honvéd tábornok irányította. Az 1849. április 6-án megvívott isaszegi csata a tavaszi hadjárat döntő ütközete volt, melynek során Görgey tábornok döntő győzelmet aratott a császári sereg felett. Az erőviszonyokat, a csapatok felszereltségét és kiképzettségét tekintve egyaránt az osztrák fél volt előnyben. A csapatokat azonban két magasán képzett tisztt, Görgey és Klapka vezette. Az ő együttműködésük vezetett el azután a döntő magyar győzelemhez. Görgey a szabadságharcot követően számos hadtudományi jellegű írásművet is közreadott.

Hermann Róbert értékelése alapján **„Görgei hadvezéri működésének jellemzői közé sorolhatjuk a nagy hadseregek irányításának, a csapdahelyzetek kikerülésének képességét csakúgy, mint az ésszerű kockázatvállalást és a saját erők lehetséges kímélését.** E szempontból potenciálisan **jobb hadvezérnek tarthatjuk a szabadságharc másik nagy egyéniségénél, Bem tábornoknál.** Bemre ugyanis éppen ez a négy tulajdonság nem volt jellemző ... A hasonló beosztásokat betöltött tábornokok közül **Görgei sikeresebb és jobb hadvezér volt a csak visszavonulni tudó Dembińskinél, a primitív hibákat vétő és semmifajta függelmet nem tűrő Perczelnél, vagy a csatákat csupán elveszíteni tudó Mészárosnál** ... A volt cs. kir. főtiszt karból a kitűnő elméleti szakembernek számító, de hadvezérként tétova Klapkát és a tervek kivitelezésében jeleskedő, hadvezéri őstehetség Damjanichot sorolhatjuk Görgei mellé ... A volt cs. kir. törzstisztek közül (Vetteren kívül) egyedül Aulich Lajos árult el komoly hadvezéri képességeket 1849 április második felében Pest előtt ... Görgeiéhez hasonló személyes tekintélye a szabadságharc hadvezérei közül egyedül Bemnek és Damjanichnak volt. Mindezek alapján úgy véljük, **jogos a megállapítás: Görgei volt 1848-49-ben a magyar szabadságharc talán legjobb hadvezére; olyan katona, aki nem csak hazai, hanem európai összehasonlításban is megállja a helyét.** Ne feledjük, 1848-ban főhadnagyi tapasztalatokkal kezdte katonai pályáját, s 1849-ben már több tízezer főnyi hadsereg fölött diszponált.”³⁷

³⁷ Hermann Róbert: Görgei Artúr, a hadvezér. Hadtörténelmi közlemények, 1999. évi 112. évf. 1. sz. 17. o.

Görgey és Kossuth kapcsolata rendkívül ambivalensnek volt mondható. A sorozatos ballépések, az inkompetens Dembińsky fővezéri kinevezése, a vesztes kápolnai csata, az ennek hatására kimondott olmützi alkotmány és a válaszreakcióként megszülető – de a radikális kossuthi politikai felfogás lényegével egyező – Kossuth Lajos által kezdeményezett, 1849. április 14-én a debreceni országgyűlés által kimondott trónfosztás a végsőkéig élezte a haderő és a politika, Görgey és Kossuth kapcsolatát. Visszaemlékezéseiben Görgey, amikor Kossuth környezetének „határozottan kártékony befolyásáról”, valamint arról ír, hogy „a hadvezér hatalma minden időben szálla volt a polgári hatalom szemében”, így folytatja: „Az ilyen kicsinyes hatalomféltesen azonban elbukhatik a haza megmentésének ügye ... Magyarország egyedül elképzelhető *diktátora Kossuth volt... a hadviseléshez nem értett, a modern hadvezetésben nélkülözhetetlen állandó katonaság intézményétől pedig idegenkedett.*”³⁸ Görgey visszaemlékezésében indulatosan beszél Kossuth „kóros hajlamáról”, a politikusok jellembeli gyengeségéről, hozzá-nemértéséről és „kontárkodásáról”, mellyel beavatkoznak a hadvezetés hatáskörébe.”³⁹ Politikai szinten Görgey a köztársasági gondolat ellen, az alkotmányos monarchia mellett foglalt állást, ami szintén szította a Kossuthtal szemben fennálló ellentétet.

A szabadságharc bukása után ellenfelei, illetve a Kossuth által felüzelték azzal vádolták tehát a tábornokot, hogy folyamatosan szembefordult a politikai vezetés utasításaival. Megjegyzendő azonban, hogy szakmailag helytelen utasításokat kiadni – a haderő harcképességének megőrzése, illetve a háborúban kitűzött valós hadászati-hadműveleti célok megvalósítása érdekében – szintén nem árulás. Ennek ellenére mintegy negyven éven keresztül, 1948-1989 között hivatalosan a „Görgey az áruló” koncepciót közvetítette a média, a történelem-oktatás és a hadtörténelem. E koncepció részleges felülvizsgálatára csak a kilencvenes évektől került sor.

Az 1868-ban alapított Honvédség felállításakor katonai szakértőként vették igénybe szaktudását, így e szervezetnek is egyik alapítója.

Görgey, mint „áruló tábornok”, a II. világháború utáni időszakban tűnik fel ismét, a szabadságharc százéves évfordulóján egy, a diktatúra által mesterségesen létrehozott politikai koncepció részeként. A

³⁸ Görgey A.: i. m. I. k. 235. o.

³⁹ Görgey A.: i. m. I. k. 112., 320. o.

hatalom ekkor Kossuth forradalmiságát és kiválóságát kívánta hangsúlyozni. Súlyom a tanulmányát nemcsak a Honvéd újságban jelentette meg, hanem országos előadássorozat keretében népszerűsítette azt. Ugyanakkor a haderőre kifejtett hatás tekintetében mégiscsak a minden katonához eljutó Honvéd újság volt a meghatározó. A belső ellenségként kivégzendő áruló arisztokrata katonatisztek Görgey-cikkből koholt koncepciójára akkor éppen nagy szüksége volt a politikának. Ugyanis ekkor hajtották végre a magyar tiszti és tábornoki kar soraiban véghezvitt legnagyobb mézszárlást, az úgynevezett „tábornokok perét”. Összesen 66 személyt – köztük 11 tábornokot - vettek őrizetbe és ítélték el. Görgey tábornok 1948-tól ismét ellenség, áruló lett – akárcsak az arisztokrata származású, „osztályidegen” Ludovikás tisztikar. Görgey szobrát lebontották, bronzanyagát az 1950-es években a Sztálin-szobor öntéséhez használták fel. Az „áruló katonatisztek” kivégzésének célszerűségét hirdető, Magyar Honvéd újságban megjelentetett Súlyom-tanulmány tehát hasznos ideológiai eszköznek bizonyult az ötvenes évek diktatórikus politikai viszonyai között. Az „áruló katonatisztek” kivégzésének célszerűségét hirdető, Magyar Honvéd újságban megjelentetett Súlyom-tanulmány hasznos ideológiai eszköznek bizonyult az ötvenes évek diktatórikus politikai viszonyai között.

Egészen a kilencvenes évekig a „Görgey az áruló” koncepciót közvetítette a média, a történelem-oktatás és a hadtörténelem. De nem lehet mindent a tragikus sorsú Súlyom altábornagyra és a Honvéd újságra fogni. Görgey és Kossuth fokozatosan kerültek szembe egymással a szabadságharc és forradalom során, mind katonai, mind politikai értelemben. *A két egymással szembekerült személyiség közül „választania kellett” a közvéleménynek:* a kiélezett politikai és hadvezetési vitában vagy Kossuthnak, vagy Görgeynek lehetett igaz, mindkettőnek egyszerre nem. A társadalom és a történész szakma - népszerűsége miatt - Kossuthot választotta. A szakma - a haderő, a tisztek és tábornokok - ezzel szemben már néhány évtizeddel a szabadságharc befejezése után egyértelműen Görgeynek adtak igazat. Ezt az ellentmondást napjainkig sem sikerült teljes mértékben és megnyugtatóan feloldani.

Források

Ács Tibor: Hadi tanfolyam a Bölcsészeti Karon és a Pesti Egyetemi Légión 1848-1849 - Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 22. Budapest, 2001.

Antall József: Egy évszázados per, A Görgey-kérdés tegnap és ma, Orvostörténeti Közlemények 158-165., Budapest 1997-1998.

Banlaky-banlaky-jozsef-a-magyar-nemzet-hadtortenelme-2/21-magyarország-184849-évi-függetlenségi-harcnak-katonai-tortenete-5B2E/iv-a-tavaszi-hadjarat-a-magyar-tamado-hadjarat-634B/huszonkettedik-fejezet-64EF/az-isaszegi-csata-1849-aprilis-6-an-6568/

Dr. Gáspár Tibor: A fegyver- és lőszerbiztosítás hazai történetének fontosabb tanulságai. PhD értekezés. ZMNE, 2008.

Dr. Miskolczy István– Dr. Mezősi Károly: Egyetemes történelem II. kötet. Szent István Társulat, Budapest, 1939.

Feith László: A magyar Napóleon - A szabadságharc hadvezére. https://honvedelem.hu/cikk/108874_a_magyar_napoleon (2018. február 28.)

Glatz Ferenc Egy vödör víz, avagy találkozásaim az árulókkal. História 1985. évi 1. szám

Görgey Artúr (Demár János álnéven): Dembinszki emlékiratai I. – V. rész. Budapesti Szemle, 1875.

Görgey Artúr halotti kivonat. Budapesti Központi Királyi Járásbíróság iratai. Peres és perenkívüli iratok. Ügytípus: hagyatéki ügy. Évszám: 1916. Ügyszám: 183834. Görgey Artúr görgői és toporczi. Születési hely: Toporc. Születési idő: 1818. Elhalálozás ideje: 1916.05.21. Státus/foglalkozás: honvéd tábornok. Vallás: evang. Lakhely: Budapest V. Mária Valéria u. 17. Kiemelt irattípusok: Végrendelet, Hagyatéki leltár, Halálesetfelvétel.

Görgey Artúr: A honvédsereg egyenruhájáról. Budapest, 1848. június 5. In.: Hermann Róbert (szerk.): Görgei Artúr válogatott írásai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. 67. o.

Görgey Artúr: Életem és működésem Magyarországon 1848-ban és 1849-ben. Európa, Budapest 1988.

Hermann Róbert (szerk.): Görgei Artúr válogatott írásai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.

Hermann Róbert (szerk.): Kossuth Lajos és Görgey Artúr levelezése, 1848-1849. Budapest, 2001. In: Millenniumi Magyar Történelem. Források. 73-74. o.

Hermann Róbert Görgey Artúr élete Magyar idők, 2016.03.15.

Hermann Róbert: 1848-1849. A magyar szabadságharc hadtörténete. Budapest, 2001.

Hermann Róbert: Aggházy Kamil visszaemlékezése Görgei Artúrra. A Hadtörténeti Múzeum Értesítője 16. szám

Hermann Róbert: Görgei Artúr, a hadvezér. Hadtörténelmi közlemények, 1999. évi 112. évf. 1. sz.

Hermann Róbert: Görgey Artúr élete. Magyar idők, 2016.03.15.

Hermann Róbert: Görgey Artúr. Rubicon, 2018. évi 1. szám

Interjú Dr. Hegedűs Ernő mk. őrnaggyal Görgey Artúrról a Hadtörténeti Intézet és Múzeumban. In.: Görgey Gábor – Dr. Hermann Róbert – Dr. Katona Csaba – Dr. Hegedűs Ernő: Görgey Artúr. Magyar Krónika, 18/25. adás 2018. 06. 23., 26 perc. MédiaKlikk. <https://www.mediaklikk.hu/video/magyar-kronika-1825-adas-gorgei-artur/> (03'05–04'11.; 06'40–09'02.; 09'40–10'20.; 13'15–13'48.; 21'23–23'25.)

Interjú Katona Tamással. In.: Görgey: egy mítosz vége. http://hvg.hu/velemeney/20090315_gorgey_arulo

Konek F.: Görgey Arthur chemiai munkássága, Természettudományi Közlöny, XLVIII 1916 és Chemiker-Zeitung 40, 1916.

Kosáry Domokos: A Görgey-kérdés 1945 után című előadása 1993. jan. 28-án a Hadtörténeti Intézetben

Kosáry Domokos: A Görgey-kérdés és története. Egyetemi Nyomda, Budapest 1936.

Liptai Ervin (szerk.): Magyarország hadtörténete Zrínyi Kiadó, Budapest, 1985 I. köt.

MOL 1210 1212 raktári szám, 420. XII. Hadügyi vonatkozású irattárak és iratok.

Móra László: Görgey Artúr mint kémikus és haditechnikus. Technikatörténeti szemle, 20. évf. 1993.

Móra László: Katonai sikereit elősegítették kémiai tanulmányai - 175 éve született Görgey Artúr. Magyar Tudomány, 1993. évi VIII. évfolyam 11. szám 2004. november.

Múltbanzés XIV/10 - Bekerítve - Görgey ürügyén 1949. október 13. <https://www.youtube.com/watch?v=ZukBqVG9idQ>

Múltbanzés XIV/6b - A Honvéd (1946-1949)
https://www.youtube.com/watch?v=h1F6K9E4_gc

Múltbanzés XIV/6b - A Honvéd (1946-1949)

https://www.youtube.com/watch?v=h1F6K9E4_gc

Perjés Géza: Az élelemellátás kérdése Napóleon oroszországi hadjáratában. Századok, 1963.

Perjés Géza: Hadseregélelmezés, logisztika és stratégia a vasutak elterjedése előtti kétszáz esztendőben. Hadtörténelmi Közlemények, 1963. 1. sz.

Perjés Géza: Kossuth és Görgey konfliktusa. Hadtörténelmi közlemények, 2004. (117. évf.), 2. sz.

Pethő Sándor - Julier Ferenc: Görgey Artúr. Budapest, é. n.

Pünkösti Árpád: Rákosi a csúcson 1948-1953. Európa Kiadó, Budapest, 1996.

Sólyom László előadása „A szabadságharc bukásának okai” címmel 1949 október 14-én a Magyar Történelmi Társulatnál

Sólyom László: A váci nyilatkozat. Honvéd katonai folyóirat, 1948. 3. évf. 8-9 szám, 36-49. o.

Szabadváry Ferenc: Katonatisztból kémikus, kémikusból hadvezér: Görgey Artúr. Bp., I. 20., Magyar Kémikusok Egyesülete

Than Károly: Egy magyar hadvezér mint chemikus. Budapesti Szemle 1893. évi 3. sz. Vol. 74. No. 197. pp. 161.

Új Magyar Lexikon, 1-6. kötet + Kiegészítő kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962-1980.

Vámos Éva Katalin: Természettudósok három generációja Magyarországon, 1849–1918 Technikatörténeti szemle 2005. évi 6. sz. 27. évf.

Varga János: Az áruló. Történelmi Szemle, 1964. 596-613. o.